

Selekce a její typy

Pojmem **selekce** (= výběr) je v populační genetice charakterizována situace, která neodpovídá omezujícím podmínkám pro odvození základního modelu (tj. průměrná plodnost jedinců je stejná, nezávislá na jejich genotypu, nedochází tedy k selekci).

- Patří mezi klasické evoluční mechanismy darwinismu; vždy dochází ke **snižování počtu potomků**.
- K měření intenzity selekce používáme **průměrného počtu potomků** od rodiče určitého genotypu; používá se počtu relativního, ne absolutního, kde může být tato relativní hodnota založena na poměru např. k průměrnému počtu potomků všech fenotypů nebo na poměru k počtu potomků nejpłodnějšího fenotypu.
- Z toho lze odvodit: $w_i = \frac{w'_i}{w}$ ($i = \max$) tj. průměrný počet potomků genotypu i / průměrný počet potomků nejpłodnějšího genotypu, kde w_i = absolutní průměrné počty potomků genotypu i ($i = AA, Aa, aa$).
- Relativní reprodukční schopnost** (také adaptivní hodnota) daného genotypu = w'_i .
- Selekční koeficient**, který charakterizuje intenzitu selekce: $s = 1 - w_i$.

Selekce proti homozygotům

Výchozí populace se nachází v *Castle-Hardy-Weinbergově rovnováze*.

Když začne probíhat selekce o intenzitě s_i proti recesivním homozygotům aa ($i = aa$), bude:

- frekvence před selekcí: pro $aa = q^2$ (pro $AA = p^2$, pro $Aa = 2pq$, $\sum = 1$);
- intenzita selekce s_i : pro $aa = s$ (pro $AA = 0$, pro $Aa = 0$);
- relativní reprodukční schopnost w_i : pro $aa = 1 - s$ (pro $AA = 1$, pro $Aa = 1$);
- frekvence po selekci: pro $aa = q^2(1 - s)$ (pro $AA = p^2$, pro $Aa = 2pq$, $\sum = 1 - q^2s$).

Genovou frekvenci v generaci po selekci vypočítáme jako: $q' = \frac{q(1 - qs)}{1 - q^2s}$.

- Velikost změny je charakterizována **selekčním rozdílem** (diferencí): $\Delta q = q' - q = -\frac{pq^2s}{1 - q^2s}$.
- Δq nám umožňuje zjistit, zda je zkoumaný polymorfismus stabilní nebo přechodný, resp. jak rychle probíhají změny vyvolané selekcí.

V případě **stabilního polymorfismu** je $\Delta q = 0$; k tomu dojde tehdy, je-li čítec zlomku v rovnici roven 0, k čemuž může dojít, když:

- $p = 0$, tedy populace je tvořena pouze homozygoty aa ;
- $q^2 = 0$ ($q = 0$), populace se skládá pouze z homozygotů AA ;
- $s = 0$, nedochází k uvažované selekci;

- Tyto tři podmínky = tzv. **triviální (obecné, základní) podmínky**.
- Za netriviálních podmínek dochází ke změnám genových frekvencí (ubývá alel a).
- Velikost tohoto úbytku je přímo úměrná intenzitě selekce a čtverci genové frekvence.
- Je-li na počátku genová frekvence vysoká, je její úbytek větší.
- Při menších hodnotách q se úbytek zpomaluje (biologicky vysvětlitelné tím, že při nízkých hodnotách q je většina alel a v genotypu heterozygotů, proti kterým daný typ selekce nepůsobí).
- Dynamika těchto změn genové frekvence pro hodnoty selekčního koeficientu má v grafu (závislost na čase měřeném v generacích) různě sinusoidní charakter.

Selekce proti oběma typům homozygotů

Tzv. **preference heterozygotů** (rovněž označováno jako superdominance či heteroze) ($s_{Aa} = 0$ a $s_{AA} > 0$ i $s_{aa} > 0$) vede k rovnovážnému stavu, kdy $q_{rov.} = \frac{s_{AA}}{s_{aa} + s_{AA}}$.

Rovnovážné hodnoty p a q tedy závisí pouze na selekčních koeficientech, ne na frekvencích alel.

- Např. **hemoglobinopatie** v homozygotní konstituci vyvolávají anémii.
- Selekčním faktorem, který postihuje dominantní homozygoty, je malarická infekce, proti které jsou heterozygoti částečně odolní.
- Extrémním případem je **balancovaný letální systém**, kdy $s_{AA} = s_{aa} = 1$ a populace je potom tvořena pouze heterozygoty (např. T lokus u myši, který se podílí na vývoji kaudální části těla).
- Některé dominantní (T) i recesivní (t) alely mají v homozygotní konstituci letální účinek, obvykle díky těžkým

poruchám během ontogeneze; vzhledem k tomu, že mechanismus poškození je rozdílný pro dominantní a recesivní homozygoty, jsou heterozygotní jedinci životaschopní.

Selekce proti heterozygotům

- Např. **fetální erythroblastóza**.
- S výjimkou situace, kdy $p = q = 0,5$, je možné dosáhnout rovnovážného stavu pouze za triviálních podmínek.
- Vzhledem k tomu, že netriviální rovnovážný stav $p = q = 0,5$ se snadno poruší, prakticky vždy za tohoto typu selekce dochází k situaci, kdy se zvyšuje genová frekvence alely s vyšší četností.

Typy selekce

1. Normalizující selekce

se uplatňuje při zachovávání současného stavu populace vylučováním odchylek od normy; př. dědičné choroby.

2. Balancující selekce

udržuje v populaci určitý stupeň polymorfismu; např. preference heterozygotů (srpkovitá anémie).

3. Direkcionální selekce

se uplatňuje zejména při změně vnějších podmínek, jejím působením je vybrán nejlépe adaptovaný fenotyp.

- Jedná se o typické působení přírodního výběru ve smyslu klasického darwinismu.
- Např. průmyslový melanismus některého hmyzu.

Fisherův fundamentální teorém přírodního výběru zní: „Rychlost vzestupu (relativní) plodnosti kteréhokoli organismu v jakékoli době je rovna genetickému rozptylu (relativní) plodnosti v této době“. Lépe: "Čím větší je genetická variabilita, na niž může působit selekce směrem k vyšší fitness, tím větší je pokrok ve fitness." nebo "Rychlost změny znaku výlučně závisí na aditivní genetické varianci ve fitness tohoto znaku." (1930)

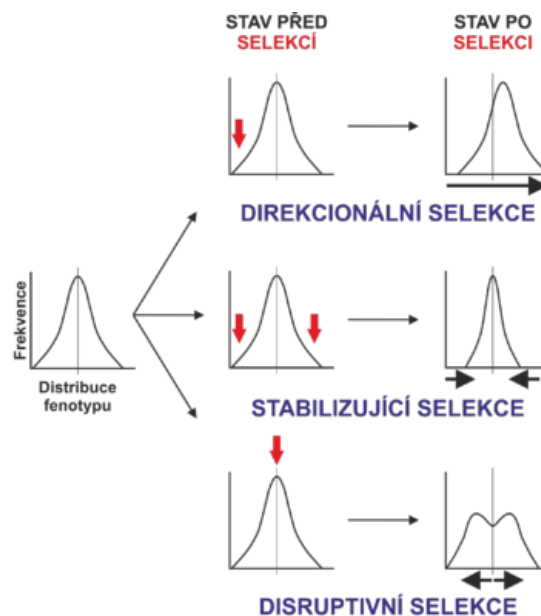
Odkazy

Související články

- Populační polymorfismy
- Hardy-Weinbergova rovnováha

Zdroj

ŠTEFÁNEK, Jiří. *Medicína, nemoci, studium na 1. LF UK* [online]. [cit. 11. 2. 2010]. <<https://www.stefajir.cz/>>.

Základní druhy selekce

Přírodní výběr v praxi.